

Юрий Лопатовский

ОБРАЗОВАНИЯ ИНСТИТУТА КОМИССАРОВ ВРЕМЕННОГО ПРАВИТЕЛЬСТВА В ПРАВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЕ

Освещается процесс возникновения института комиссаров Временного правительства в Правобережной Украине после Февральской революции 1917 г., который пришел на замену старым органам царской администрации с целью выяснения их места и роли в системе органов власти. Отражены условия, в которых происходило становление данного органа. Очерчены основные права и обязанности комиссаров, роль и место, отведенное им Временным правительством. Обращается внимание на отношение населения, органов местного самоуправления на механизм возникновения данного института и влияние на дальнейшее его становление. Показана поддержка комиссаров Временного правительства земствами, на которое в первые весенние месяцы правительство пыталось сделать ставку. Раскрыты меры, которые принимались для укрепления положения комиссаров, налаживания их деятельности и формирования доверия у общественности.

Ключевые слова: Правобережная Украина, комиссары, Временное правительство, революция, создание, земства.

Yurii Lopatovsky

THE FORMATION OF COMMISSIONER'S INSTITUTION OF THE PROVISIONAL GOVERNMENT IN THE RIGHT-BANK UKRAINE

The paper highlights the formation process of Commissioner's Institution of the Provisional Government in the right-bank Ukraine after the February Revolution of 1917 that came to substitute the old authorities of tsar administration with the aim of finding out its role and place in the authority system. The conditions are described, where the foundation of the given authority took place. The main rights and duties of the commissioners, their role and place given by the Provisional Government are defined. The paper pays attention to the attitude of the population, local government towards the formation mechanism of the given institution and the impact on its further foundation. In addition, it shows the support of the Provisional Government's Commissioners by zemstvo, trusted by the Government during the first spring months. The paper reveals the measures used to strengthen the position of the commissioners, the adjustment of its activity and the formation of the society's trust.

Key words: the right-bank Ukraine, commissioners, the Provisional Government, Revolution, formation, zemstva.

УДК [045::06.048.8+477.51] «1917»

Алла Нітченко

РУЙНАЦІЯ ВЕРТИКАЛІ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ НА ЧЕРНІГІВЩИНІ ВОСЕНИ 1917 Р.

На прикладі окремої адміністративної одиниці – Чернігівської губернії, досліджено причини малоефективної діяльності та кризи місцевих органів виконавчої влади та самоврядування восени 1917 р. Констатовано, що після повалення монархії, у лютому 1917 р., на всі українські губернії поширювалася влада центральних міністерств Тимчасового уряду. Проаналізовано комплекс недоліків і прорахунків у діяльності Тимчасового уряду з реорганізації місцевого управління. Доведено, що пік деструктивних процесів та дезорганізації вертикалі місцевого управління прийшовся на осінь 1917 р.

Ключові слова: Тимчасовий уряд, вертикаль влади, місцеві органи виконавчої влади, самоврядування, Чернігівська губернія.

У лютому 1917 р. на теренах Російській імперії, до складу якої входило майже 80 % етнічних українських земель, відбулася Лютнева революція. У результаті подій 23 лютого – 2 березня (8–15 березня за н.ст.) 1917 р., що відбувалися головно в Петрограді, завершився короткий період ліберального реформаторства, була скинута монархія й до влади прийшов Тимчасовий уряд, який фактично і зосередив у своїх руках вищу законодавчу та виконавчу владу. Він вважав себе спадкоємцем монархічної держави та прагнув зберегти колишній державний апарат. Але революція практично миттєво дезорганізувала політичну систему як в центрі, так і на місцях. Глибина протиріч, що склалися у суспільстві, швидко проявилася в дестабілізації післяреволюційної системи влади. На жаль, Українська Центральна Рада, утворена після повалення самодержавства, ще була

занадто слабкою, щоб консолідувати українське суспільство та зайняти місце цементуючого прошарку в системі влади. На всі українські губернії, у тому числі і Чернігівську, поширювалася влада центральних міністерств Тимчасового уряду.

Проблема революційного державотворення привертає дослідницьку увагу вітчизняних і закордонних учених. В історіографії накопичений величезний фактографічний матеріал, видані десятки монографій і документальних публікацій, сотні статей, у яких висловлені різні, часом полярні, оцінки й судження. Розширюється коло досліджуваних проблем і в регіональній історіографії. Так, на прикладі Чернігівської губернії, досліджені окремі аспекти системної кризи революційної доби (В. Бойко, Т. Демченко, О. Оніщенко, І. Еткіна) [1]. Нами зверталася увага на низку причин дезорганізації місцевих органів виконавчої влади восени 1917 р., але коло науково-дослідницьких завдань, вирішенню яких присвячені тези, не передбачало цілісного висвітлення проблеми [2, с. 28–31].

Метою статті є дослідження причин малоефективної діяльності та кризи вертикалі місцевих органів виконавчої влади та самоврядування восени 1917 р. на прикладі окремої адміністративної одиниці – Чернігівської губернії.

Дослідження механізму влади на рівні мікроісторії дозволить виявити особливості проведення державної політики й співвіднести її з реальністю практики управління на локальному рівні зазначеного періоду.

Прийшовши до влади Тимчасовий уряд здійснював управління державою через місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування, залишені у спадок від колишньої імперської системи (згодом, земське самоврядування отримує функції державних органів управління); місцеві державні органи (інститут комісарів Тимчасового уряду) та громадські органи, створені самим урядом після повалення самодержавства; місцеві громадські органи (виконавчі комітети громадських організацій – далі виконкоми, згодом, санкціоновані урядом як виконавчі органи), що виникли стихійно, як прояв революційної творчості мас, та репрезентували інтереси всіх громадських організацій.

Реалізація заходів Тимчасового уряду щодо реформування місцевого управління впродовж 1917 р. позначалася системною кризою у різних сферах громадського життя та економіки, продовженням війни та екстремістськими тенденціями, що знаходили відгук серед широких верств суспільства. Незважаючи на політичні складнощі, Тимчасовий уряд намагався приділяти значну увагу розбудові виконавчої вертикалі. Передусім, уряд запровадив на губернському та повітовому рівні інститут комісарів Тимчасового уряду. Розширив географію земських установ. Створив волосні земства – нижчі органи місцевого самоврядування, реформував селищне управління й запровадив у містах поряд з міськими думами та управами районні (дільничні) думи та управи, скасував губернські у земських і міських справах «присутствія», розширив господарські та адміністративні права земств. Далі, запровадив демократичні вибори на принципах загального, рівного, прямого і таємного голосування, чим визначив чітку вертикаль органів місцевого самоврядування: районні думи – міські думи – центр; селище – волость – повіт – губернія – центр. Заповнивши вакуум виконавчої влади зверху донизу і одночасно демократизувавши думську та земську системи управління, уряд тим самим, у справі місцевого управління, зробив ставку на органи місцевого самоврядування. Однак спроби реформування системи місцевої влади здебільшого виявилися непослідовними, суперечливими, незавершеними і врешті відверто невдалими. Реорганізація місцевого управління весь час відбувалась із урахуванням громадської ініціативи, репрезентованої виконкомом різних рівнів. Більша частина 1917 р. пройшла в обстановці зовсім невизначеної перспективи, боротьби різнорідних політичних сил на фоні нечітких ліній протистояння: пресловуте двовладдя у центрі (а на теренах українських земель – тривладдя) на периферії колишньої імперії обернулося багатовладдям, а згодом взагалі безвладдям.

Восени 1917 р. чітко проявився комплекс недоліків і прорахунків у діяльності Тимчасового уряду з реорганізації місцевого управління: створені урядом органи виконавчої влади не отримали чіткого механізму реалізації повноважень; перенесення центру ваги управління на органи самоврядування в умовах наростаючої соціально-економічної нестабільності ускладнювало реалізацію політики уряду; намагання обмежити повноваження виконкомів і протиставити їм інститут комісарів призвело до втрати реальної можливості впливати на їхню діяльність. У результаті, існуюча система місцевої влади внаслідок неузгодженості, розбіжностей і постійних суперечок між її структурами, не могла забезпечувати належне виконання функцій, покладених на неї. Крім того, поглибленню деструктивних процесів сприяла нездатність нових структур влади, що орієнтувалися на модель петербурзького центру, справлятися із революційними перетвореннями. Пік деструктивних процесів прийшовся на осінь 1917 р. і призвів до найтяжчих і просто жаклих наслідків: перш за все, – дезорганізації місцевих органів виконавчої влади.

Події 1917 р. на Чернігівщині розвивалися за загальноросійським та загальноукраїнським сценарієм. Отже, дослідження дозволяє розглядати Чернігівську губернію як модель загальних регіональних процесів, що відбуваються по всій країні. Зокрема, деструктивні процеси, характерні для усієї колишньої імперії, набули значного поширення й на Чернігівщині. Так, упродовж весни-літа у губернії відбулася стихійна аграрна революція. Найпоширенішою формою аграрного руху в цей період була примусова оренда. З липня у губернії розпочинається продовольча криза, апогей якої прийшовся на серпень – жовтень 1917 р. Ситуація ускладнювалася тим, що Чернігівська губернія не забезпечувала себе власним хлібом, внаслідок чого, набула розквіту спекуляція, яка призвела до росту цін на продукти харчування вдвічі. Згодом вони продовжували рости «щохвилини».

Матеріали архівів дають можливість визначити масштаби соціально-економічного колапсу та райони найбільшого напруження ситуації. Зокрема, від кризи сильно потерпали п. Святськ, п. Еліонки, п. Вороночка п. Лужки [3, арк.13; 4, арк.11]. У м. Новозибкові населення «доведено до повного відчаю»: 27 вересня тисячна юрба почала громити продовольчі установи [5]. Припинити їх розгром вдалося лише за допомогою війська. Від аграрних заворушень також потерпав Ніжинський повіт [6, арк.108]. Разом із тим, Міністерство внутрішніх справ категорично заборонило комісарам Тимчасового уряду втручатися у діяльність продовольчих комітетів та опротестовувати їх постанови. Неспроможні самостійно вирішити продовольче питання, голови продовольчих управ нерідко подавали у відставку [3, арк. 23]. У деяких селах та повітових містах почали практикувати натуральний обмін. З часом продовольче питання різко погіршилося. На межі голоду опинився Суразький повіт, без хліба залишилося м. Бровари Остерського повіту [7, с.6]. У п. Еліонки на ґрунті продовольчої справи почався масовий безлад, який призвів до пожеж. Для владнання ситуації були надіслані солдати [3, арк. 44]. Однак вони ще більш погіршили становище посаду, тому що їх теж треба було утримувати. Незважаючи на складну продовольчу ситуацію, у губернії продовжувалися суцільні військові реквізиції продуктів харчування. На ґрунті незадоволення хлібною монополією, що була запроваджена з березня 1917 р., між селянами та солдатами, які проводили реквізицію хліба, часто траплялися сутички.

У жовтні на порядку денному, перед губернською владою, постало питання, що марно дискутувалося ще з березня 1917 р. – про долю державних запасів спирту. Губернський комісар отримав від Міністерства внутрішніх справ нагадування про необхідність вжити заходів з охорони винних складів та керуватися весняними інструкціям по їх знищенню. Але погромний настрій уже поширився в губернії. Губернський комісар отримував безліч відомостей про погроми спиртових заводів. Очевидець того періоду Д. Країнський згадував: «юрба громила їх до самозабуття» [8, арк.52]. Так, у Ніжині горів винний склад, «і люди лізли п'яні в полум'я, зіштовхуючи один одного у палаючі канави зі спиртом» [8, арк.52]. У тих місцевостях, де такі погроми намагалися попередити, виливаючи спирт до річок або на землю, «люди кидалися на ці місця та збирали цей спиртовий бруд, аби тільки напитися» [8, арк.52]. Ці свідчення Д. Країнського важливі для розуміння масштабу «п'яної революції», що охопила майже всю губернію. Дії влади з наведення порядку у губернії були неефективними і зводилися до спроб вгамувати населення за допомогою поліції та військ. Це призвело до поглиблення невдоволення населення владою та апофеозу анархії.

Однак найпотужнішим джерелом збурювання та дезорганізації усієї системи державної влади залишалася триваюча війна. Чернігівщина дуже страждала від дезертирів, військових постів та поборів. Ще в липні до губернського міста прибув 13-й запасний піхотний полк, який тривалий час наводив жах на місцевих жителів. Д. Дорошенко писав, що «це був вируючий натовп солдат, що нічого не робили і слугували постійною загрозою місту» [9, с.77]. За свідченням Д. Країнського, «...солдати творили безлад. Вони викинули свого офіцера з вікна другого поверху. Водили по вулиці напоказ усунутого ними полковника... Злодійство в місті досягло небувалих розмірів, і все частішали окремі випадки вуличних грабежів» [8, арк.27]. Згодом, кримінальна вакханалія охопила всю територію губернії і «грабежі набули повального характеру» [8, арк. 27]. На шпальтах «Черниговской земской газеты» друкувалися численні повідомлення про зґвалтування, вбивства та бездіяльність місцевих установ.

Політична ситуація в губернії характеризувалася нестабільністю. Сучасники тих подій констатували: «країна дуже темна і селяни у великому хвилюванні не знають кого слухати» [10, л.110]. Зважаючи на близькість Чернігівщини до Росії, агітаторів у губернії було чимало. В умовах розпаду колишніх цінностей і підвалин, обіцянка швидкого здійснення незбутніх надій за рахунок повного знищення колишнього порядку та еліти стала потужним джерелом радикалізації населення Малоземельне та безземельне селянство губернії швидко сприймало більшовицьку агітацію. Так, на початку серпня на шпальтах всеукраїнського часопису «Нова рада» з'явилося повідомлення під заголовком «Контрреволюція в Чернігові» [11]. У ньому йшлося про те, що до Києва прибули делегати з Чернігова, які повідомляли, що у місті контрреволюційна пропаганда

досягла вже свого апогею. Контролювати ситуацію губернському комісару ставало чимдалі важче. Тому вони мають намір просити скерувати до міста «вірну революції військову частину», оскільки на місцеве військо розраховувати вже було неможливо. «Солдати, що повернулися із фронту зі зброєю в руках, оголосили своїм девізом «Бий буржуїв!» [8, арк.34 зв.]. Д. Країнський згадував, що під словом «буржуй» розумілася кожна інтелігентна людина [8, арк.27]. Дії селян усе частіше набували ультрарадикального характеру. Так, у Старій-Басані, на сільському сході, один із селян звернувся до голови виконкому з такими словами: «Дозвольте нам вирізати панів, усю відповідальність беремо на себе» [12]. У вересні починаються масові стихійні повстання населення та військ, розпропагованих більшовиками, пік яких прийшовся на жовтень-листопад. Доводиться лише констатувати, що восени 1917 р. у Чернігівській губернії, при бездіяльності місцевої влади, відбулася цілковита руйнація громадського порядку.

Поza всяким сумнівом, розпал класової боротьби у селах з липня 1917 р. безупинно зростає і на вересень 1917 р. охопив уже усю губернію. Радянські дослідники стверджували, що впродовж березня-жовтня 1917 р. на Чернігівщині сталося близько 64 селянських виступи [13, с. 598]. Революційний натиск стримувався лише сільськогосподарськими роботами. За таких умов, сільський апарат влади швидко опинився у стані кризи. Уявлення про масштаб кризи місцевого селянського апарату влади дає промова, виголошена кн. Г. Львовим на приватному засіданні Державної Думи: «У селі в цей час немає влади, суду та управління, усе віддано на розсуд сходів, що збираються в хаотичному безладді. Комітети та усякі установи, що виникли після революції продовжують створювати партійні організації, які переслідують вузько-партійні завдання, зневажають загальним добром. У комітети потрапляють люди з кримінальним минулим, які не розуміють, що можна, чого не можна. За таких обставин селу впоратися зі свавіллям неможливо» [14]. Розгром виступу Л. Корнілова лише прискорив втягнення губернії у хаос і безладдя. Комісари Тимчасового уряду та виконкоми виявили неспроможність впоратися з лавиноподібним наростанням анархії. На цьому тлі досі невизначений статус комісарів Тимчасового уряду свідчив про катастрофічність вертикалі місцевої виконавчої влади. Справа в тому, що запроваджений 5 березня 1917 р. інститут комісарів, в особі голів губернських та повітових земських управ, одразу зустрів масове незадоволення місцевої громадськості, яку представляли виконкоми. Вони були переконані, що «комісарами повинні призначатися люди, визнані місцевими організаціями» [15]. Тому вирішували це питання радикально: комісарів звільняли явочним порядком з займаних посад, іноді заарештовували.

Політика уряду зовсім не сприяла зміцненню становища комісарів. Уряд постійно підкреслював у своїх заявах, що саме інститут комісарів уособлює місцеву владу. Однак питання про межі їх повноважень залишалося невизначеним і дискусійним. Прийняте 6 травня 1917 р. «Тимчасове положення про губернських та повітових комісарів» визначило функції комісарів як наглядові» [16, л.10 об. – 12 об.]. Як наслідок, отримавши повноваження колишніх губернаторів, комісари володіли, зазвичай, номінальною владою. Яким би не було ставлення комісарів до уряду, вони були змушені враховувати та реалізовувати інтереси виконкомів. Це рішення значно ускладнило статус комісарів у вертикалі місцевого управління і стало на перешкоді створення жорсткої вертикалі державної влади на місцях.

Остаточо визначити статус інституту комісарів не вдалося і восени 1917 р. 19 вересня 1917 р. затверджена, а 25 вересня опублікована, знову ж таки тимчасова постанова уряду «Про затвердження Тимчасового положення про губернських та повітових комісарів» [17, арк. 6]. Згідно з цією постановою, права і обов'язки комісарів майже не відрізнялися від прав скасованих губернаторів та відсторонених від обов'язків предводителів дворянства. Комісар визнавався представником уряду на місцях, що контролює законність дій усіх інших державних органів. Разом із тим, Тимчасовий уряд продовжував вважати, що необхідною умовою забезпечення ефективного місцевого управління мало б стати запровадження повноцінного місцевого самоврядування, обраного на демократичних засадах. У тих місцевостях, у яких проведення демократичних виборів до органів місцевого самоврядування затягувалося, губернські та повітові комісари, їх помічники тимчасово мали призначатися на посади за згодою місцевих виконкомів.

Отже, зазначена постанова лише формально завершила конструювання цього державного інституту. Але вже з серпня 1917 р. діяльність комісарів була паралізована. Справа в тому, що після проведення Тимчасовим урядом реформи місцевого самоврядування та виборів на принципах загального, рівного, прямого, таємного голосування і пропорційній основі, їх діяльність втратила сенс. Як наслідок, комісари втратили підтримку на місцях. Восени темпи падіння їх авторитету стають взагалі катастрофічними. Голова Остерського повітового виконкому констатував, що за відсутності коштів «скрізь комітети відмовляються працювати» [18, арк. 103]. Повітові комісари були стурбовані відсутністю коштів, вважаючи що це «шкідливо відбивається на справі підтримки спокою» [18, арк. 97] у повітах. Вони наполягали на тому, щоб губернський комісар

задовольнив їх прохання і асигнував кошти на утримання усіх повітових та волосних виконкомів. Однак позитивно вирішити це питання було неможливо, адже інститут комісарів теж потерпав від нестачі коштів.

Спочатку губернський комісар користувався кредитами Чернігівської казенної палати. Згодом, зі скасуванням губернського у земських та міських справах «присутствія», він отримав у своє розпорядження його кредити [19, арк.19], але й ці кошти швидко вичерпалися. Повітові комісари постійно скаржилися на те, що за відсутності коштів вони не можуть повноцінно виконувати покладені на них обов'язки [20, арк. 15, 56–57]. Департамент державного казначейства не зміг вирішити проблему фінансування місцевої адміністрації, так як прибутки казни були незначні – держава жила виключно за рахунок кредитних білетів. Така ситуація була однією з причин того, що вже влітку комісари почали добровільно звільнятися зі своїх посад. Недостатнє фінансування також стало однією із причин занепаду, малоефективної діяльності та зрештою й ліквідації виконкомів. Зазвичай, голови виконкомів передавали свої справи міським громадським управлінням (думам). Однак органам місцевого самоврядування, що успішно справлялися зі своїми функціями в другій половині XIX ст., в умовах революції не вдалося стабілізувати ситуацію на місцях. Гласні, які потрапили до дум та земств на хвилі популярності своїх партій, не мали необхідного фаху і досвіду для муніципальної роботи. В умовах інфляції, викликаній війною та революцією, традиційні джерела оподаткування вже не могли покрити зростаючі потреби самоврядувань. Восени земські та мирські збори взагалі припинили надходження до скарбниці. Переосмислюючи події 1917 р. П. Мілюков дав цілком об'єктивну оцінку ситуації, що склалася: «...очевидно, населення було занадто бідне, щоб винести витрати на удосконалені провінційні установи...» [21, с.110].

На початку жовтня при Міністерстві внутрішніх справ розпочала діяльність комісія з реформи губернських установ, яка мала реорганізувати губернське правління. Справа місцевого управління була остаточно передана органам самоврядування. Однак проект створення сильної виконавчої влади так і не був реалізований. Тимчасовий уряд, своєчасно не забезпечивши належного рівня місцевого управління, втратив контроль над політичною ситуацією в країні.

Отже, ситуація на осінь 1917 р. склалася дійсно тупикова. Руйнація вертикалі місцевого управління супроводжувалася суцільною руйною господарського життя, шаленим зростанням цін на товари і послуги, голодом, більшовицькою пропагандою та руйнацією громадського порядку. Колапс господарського життя губернії помножувався на фінансові негаразди. Місцева влада не мала коштів ані на те, щоб забезпечити населення товарами першої необхідності, ані на виплату заробітної платні службовцям місцевих урядових та самоврядних установ.

Аналізуючи ситуацію, що склалася в Росії, шведський часопис «Vossishe Zeitung» попереджав, що «Росія невідмінно стоїть перед новою великою, страшною революцією» [22]. І не безпідставно, наприкінці жовтня 1917 р. в Петрограді стався більшовицький переворот, внаслідок якого Тимчасовий уряд повалено.

Таким чином, маємо всі підстави констатувати, що Тимчасовому уряду вдалося заповнити вакуум легітимної влади, але як виявилось, це був «лише ескіз влади» [23]. З часом І. Церетелі у своїх спогадах визнав «... була одна проблема, яка вимагала вирішення в першу чергу, і практичне вирішення якої виявилось не під силу революційній демократії. Це була проблема держави, проблема створення твердої влади...» [24, с. 251]. Діячам Тимчасового уряду так і не вдалося перейти від «емоційного сприйняття революції ... до активного будівництва демократичного суспільства» [25, с.97] і вирішення соціально-економічних проблем, що призвело до їх політичного банкрутства восени 1917 р.

Список використаних джерел

1. Бойко В. М. 1917 рік на Чернігівщині: історично-краєзнавчий нарис / В. М. Бойко, Т. П. Демченко, О. В. Оніщенко. – Чернігів: Сіверянська думка, 2003. – 126 с.; Еткіна І. І. Боротьба селян за розв'язання земельного питання на Чернігівщині (1917 – весна 1918 року) / І. І. Еткіна // Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, 2005. – № 701. – Серія: Історія. – Вип. 37. – С. 249–257.
2. Нітченко А. Г. Дезорганізація місцевих органів виконавчої влади восени 1917 р./ А. Г. Нітченко// «Науково-теоретичні аспекти вирішення глобальних проблем сучасності»: Матеріали міжнар.наук.-практ.конф. (Дніпропетровськ, 17–18 квітня 2015 р.). – Дніпропетровськ: НО «Відкрите суспільство», 2015 – 144 с.
3. Держархів Чернігівської області, ф. 145, оп. 3, спр. 2801, 63 арк.
4. Держархів Чернігівської області, ф. 145, оп. 3, спр. 2807, 28 арк.
5. [Новозыбков] // Народное слово. – 20 октября 1917. – С. 4.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 1467, оп. 1, спр. 1, 163 арк.
7. Суражское уездное очередное земское собрание (заседание 8–14 ноября 1917 г) // Черниговская земская газета. – 1917. – № 96 – 97. – С. 5–6; [У м. Броворах Остерського повіту...] // Нова рада. – 1917. – № 130. – 5 вересня. – С. 3.
8. Центральний державний архів громадських об'єднань України, ф. 5, оп. 5, спр. 21, 112 арк.
9. Дорошенко Д. И.

Война и революция на Украине / Д. И. Дорошенко // Революция на Украине по мемуарам белых; [состав.: С. А. Алексеев, подред. Н. Н. Попова]. – М.-Л.: Госиздат, 1930. – С. 64–98. 10. Государственный архив Российской Федерации, ф. Р-1235, оп. 80, д. 62, 180 л. 11. Контрреволюция в Чернігові // Нова рада. – 5 серпня 1917. – С. 2. 12. [У Старій-Басані на Чернігівщині...] // Нова рада. – 9 листопада 1917. – С. 3. 13. Великий Жовтень і громадянська війна на Україні: енциклопедичний довідник / [відп. ред. І. Ф. Курас]. – К.: Голов. ред. УРЕ, 1987. – 632 с. 14. Речь председателя министров кн. Львова на частном совещании Государственной Думы // Вестник Одесского земства. – 6 июля 1917. – С. 3. 15. Организация революционной власти на местах // Рабочая газета. – 19 мая 1917. – С. 1. 16. Государственный архив Российской Федерации, ф. 1788, оп. 2, д. 32, 139 л. 17. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф. 2241, оп. 1, спр. 20, 36 арк. 18. Держархів Чернігівської обл., ф. 127, оп. 254а, спр. 59, 170 арк. 19. Там само, оп. 12, спр. 1470, 120 арк. 20. Там само, оп. 254а, спр. 47, 111 арк. 21. Милуков П. Н. Катастрофа самодержавия / П. Н. Милуков // Свободная мысль. – 1997. – № 2. – С. 103–114. 22. [Часопис «Vossische Zeitung» доносить...] // Рідне слово /Українська народна часопись. – Ч. 3–4. – 14 липня 1917. – С. 5. 23. Александров А. Очередные задачи революции / А. Александров // Русская воля (Петроград). – 5 апреля 1917. – С. 3. 24. Церетели И. Г. Кризис власти. Воспоминания лидера меньшевиков, депутата II Государственной думы. 1917 – 1918. / И. Г. Церетели. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2007. – 255 с. 25. Яковлев А. Уроки одной революции / А. Яковлев // Свободная мысль. – 1992. – № 7. – С. 93–99.

Алла Нитченко

РАЗРУШЕНИЕ ВЕРТИКАЛИ МЕСТНОГО УПРАВЛЕНИЯ НА ЧЕРНИГОВЩИНЕ ОСЕНЬЮ 1917 Г.

На примере отдельной административной единицы – Черниговской губернии исследованы причины малоэффективной деятельности и кризис местных органов исполнительной власти и самоуправления осенью 1917 г. Констатировано, что после свержения монархии, в феврале 1917 г., на все украинские губернии была распространена власть центральных министерств Временного правительства. Проанализирован комплекс недостатков и просчетов в деятельности Временного правительства по реорганизации местного управления. Доказано, что пик деструктивных процессов и дезорганизации вертикали местного управления пришелся на осень 1917 г.

Ключевые слова: Временное правительство, вертикаль власти, местные органы исполнительной власти, самоуправление, Черниговская губерния.

AllaNitchenko

THE DESTRUCTION OF LOCAL GOVERNMENT VERTICAL IN CHERNIGOV REGION IN THE FALL 1917

In terms of a separate administrative unit – Chernigov province the causes of inefficient activity and the crisis of local executive authorities and self-government in the fall 1917 have been investigated. It was stated that after the overthrow of the monarchy in February 1917, the power of the central ministries of the Provisional Government has been distributed over all Ukrainian provinces. The complex of shortcomings and mistakes in the work of the Provisional Government for the reorganization of local government has been analyzed. It is proved, that the peak of the destructive processes and disorganization of local government vertical took place in the fall 1917.

Key words: Provisional Government, chain of command, local executive authorities, self-government, Chernigov province.